

ПАДПОЛЬНЫ ДРУК БЕЛАРУСІ Ў ГАДЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Т. М. Дасаева

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
dasaevandrei60@gmail.com*

Аналізуецца дзейнасць падпольнага друку Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, асэнсоўваецца яго роля ў разгортванні ўсенароднай барацьбы насельніцтва супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў.

Ключавыя словы: падпольны друк; падпольныя друкарні; прапаганда; усенародная барацьба.

THE UNDERGROUND PRESS OF BELARUS DURING THE GREAT PATRIOTIC WAR

T. M. Dasaeva

*Belarusian State University,
9, Kalvaryjskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: T. M. Dasaeva (dasaevandrei60@gmail.com)*

The article analyzes the activities of the underground press of Belarus during the Great Patriotic War, comprehends its role in the deployment of the national struggle of the population against the Nazi occupiers.

Key words: underground printing; underground printing house; propaganda; national struggle.

Падрыхтоўку да вайны супраць СССР гітлераўцы пачалі яшчэ задоўга да захопу ўлады ў Германіі (1933). Акрамя нарошчвання ваеннага патэнцыялу, сур'ёзная ўвага надавалася нацысцкай прапагандзе, якая дасягнула найбольшай эфектыўнасці ў гады Трэцяга Рэйха. Нацысты стварылі пры генеральным штабе германскай арміі ўпраўленне па прапагандзе сярод войск і насельніцтва праціўніка. У акупаваных

еўрапейскіх краінах, у тым ліку і ў Савецкім Саюзе, нацысты развівалі прэсу. Так, у 1941–1945 гг. на захопленай тэрыторыі Беларусі выдавалася каля 100 акупацыйных газет. Акрамя таго, за гады Вялікай Айчыннай вайны нацыстамі былі надрукаваны мільёны экзэмпляраў прапагандысцкіх лістовак, разлічаных як на мірных жыхароў, так і на салдат Чырвонай Арміі. Тэксты лістовак ўтрымлівалі лжывую інфармацыю аб разгроме Чырвонай Арміі, заклікі здавацца ў палон, абаяцанні аб стварэнні добрых умоў для палонных.

На захопленай ворагам тэрыторыі Беларусі разгарнулася ўсенародная барацьба супраць акупантаў, якую ўзначаліла Камуністычная партыя Беларусі. Адным з магістральных напрамкаў яе было супрацьстаянне фашысцкай антысавецкай прапагандзе. Пад кіраўніцтвам Цэнтральнага Камітэта КП(б)Б абкамы і райкамы партыі ў ліпені–жніўні 1941 г. на неакупаванай ворагам тэрыторыі БССР вялі падрыхтоўку да разгортвання партыйнага падполля і партызанскага руху на занятай ворагам тэрыторыі. Важную ролю ў гэтым адыграла пастанова ЦК ВКП(б) ад 18.07.1941 г. «Аб арганізацыі барацьбы ў тыле ворага».

У 1941 г. на акупаванай тэрыторыі БССР дзейнічалі ў падполлі 3 абласныя, 2 гарадскія і 20 раённых камітэтаў КП(б)Б. Стваралася і камсамольскае падполле. У 1941 г. ў варажым тыле працавалі 2 падпольныя абкамы, 2 гаркамы і 15 райкамаў ЛКСМБ.

3 чэрвеня 1941 г. па 03.07.1944 г. у акупаваным нямецка-фашысцкімі захопнікамі Мінску дзейнічала Мінскае партыйнае падполле. Адной з яго першаступенных задач, як і іншых партыйных падпольных арганізацый Беларусі, «з’яўлялася масава-палітычная работа сярод насельніцтва: выкрыццё лжывай фашысцкай прапаганды, паведамленне праўдзівай інфармацыі, усяленне ў савецкіх людзей цвёрдай упэўненасці ў перамозе, мабілізацыя іх на актыўную барацьбу з ворагам» [1, с. 351].

Гэтую задачу выконваў падпольны друк: выданні, якія выпускаліся Цэнтральным Камітэтам КП(б)Б, падпольнымі абласнымі, міжраённымі, раённымі партыйнымі і камсамольскімі камітэтамі, паліторганамі партызанскіх фарміраванняў на часова акупаванай нямецка-фашысцкімі захопнікамі тэрыторыі Беларусі і распаўсюджваліся сярод насельніцтва. Цэнтральныя газеты «Правда», «Известия», «Комсомольская правда», «Красная звезда» і іншыя арганічна дапаўнялі беларускія выданні. Гэта франтавыя газеты «За Савецкую Беларусь» (выдавалася палітупраўленнем Заходняга фронту пры непасрэдным удзеле ЦК КП(б)Б з 11.07.1941 да кастрычніка 1942 г. на беларускай мове, рэ-

дактар М. Лынькоў); «За свабодную Беларусь» (выдавалася палітупраўленнем Калінінскага фронту пры непасрэдным удзеле ЦК КП(б)Б з 18 сакавіка да лістапада 1943 г. на беларускай мове, рэдактар І. Д. Гурскі), газета выпускала сатырычны лісток «Партызанская дубінка», які выходзіў з 22.03.1942 да сакавіка 1943 г. Было яшчэ адно сатырычнае выданне ЦК КП(б)Б «Раздавім фашысцкую гадзіну». Выходзіла з ліпеня 1941 да мая 1945 г. Выдавалася ў Гомелі, потым у прыфрантавой паласе і ў Маскве, пазней у Навабеліцы і ў Мінску. Да сакавіка 1942 г. выпускалася як агіт-плакат, пазней як газета-плакат і як сатырычны часопіс. У час акупацыі Беларусі нямецка-фашысцкімі захопнікамі сатырычныя выданні засылаліся ў тыл ворага для насельніцтва і партызан. У іх змяшчаліся фельетоны, сатырычныя вершы, казкі, карыкатуры. У падрыхтоўцы матэрыялаў прымалі ўдзел Я. Купала, Я. Колас, К. Чорны, К. Крапіва, А. Астрэйка, П. Броўка, В. Вітка, М. Лужанін, М. Танк і іншыя. Сродкамі сатырыяны выкрывалі фашысцкіх акупантаў, заклікалі савецкіх людзей да актыўнай барацьбы з ворагам. Письменнікі Савецкай Беларусі былі актыўнымі барацьбітамі супраць фашыстаў. Яны служылі ў армейскіх газетах, з'яўляліся ваеннымі карэспандэнтамі, рэдактарамі падпольных выданняў, друкавалі ў іх свае творы.

Флагманам падпольнага друку была газета «Звязда». У пачатку Вялікай Айчыннай вайны яна выдавалася ў Мінску, потым у Магілёве, Гомелі (да 13 жніўня 1941 г.). У маі – верасні 1942 г. выпускалася нелегальна як орган Мінскага гаркама КП(б)Б. Выйшлі 4 нумары. Тыраж № 2-4 – да 3 тысяч экзэмпляраў кожны. № 5 быў падрыхтаваны да друку, але не выйшаў з-за масавых арыштаў падпольшчыкаў. З 27 студзеня 1943 г. да 1 ліпеня 1944 г. выдавалася як орган ЦК КП(б)Б і Мінскага падпольнага абкама КП(б)Б на акупаванай тэрыторыі ў вёсцы Дварэц Любанскага раёна – у партызанскай зоне на востраве Зыслаў. Вядома 88 нумароў з 27.01.1943 да 30.06.1944 г. на беларускай мове.

На самым пачатку разгортвання падпольнай барацьбы ў тыле ворага патрыёты Беларусі не мелі паліграфічнай базы і часта, рызыкуючы жыццём, набіралі і друкавалі нелегальныя выданні ў друкарнях акупантаў. Абсталяванне для першых падпольных друкарняў, якія размяшчаліся на канспіратыўных кватэрах, здабывалі рознымі шляхамі самі. З мэтай узмацнення прапаганды праз друк ЦК КП(б)Б 12.12.1942 г. прыняў рашэнне стварыць у снежні 1942 – студзені 1943 г. 10 абласных

і 50 раённых падпольных друкарняў. Усяго за перыяд акупацыі на Беларусі выдавалася больш за 160 газет.

Акрамя газет у падпольных друкарнях друкавалі лістоўкі, зводкі Саўінфармбюро, ЦК КП(б)Б і ўрада Рэспублікі, загады Вярхоўнага галоўнакамандуючага, звароты падпольных абкамаў і райкамаў партыі, паліторганаў Чырвонай Арміі да насельніцтва акупаваных раёнаў. У партызанскіх фарміраваннях выпускаліся рукапісныя часопісы, насценныя газеты, баявыя лісткі.

Друк паказваў Вялікую Айчынную вайну як справядлівую і вызваленчую, выкрываў захопніцкі і грабежніцкі характар фашысцкага нашэсця, крывавае акупацыйны рэжым, паведамляў аб зверствах захопнікаў, з'яўляўся важнай крыніцай звестак пра ход ваенных падзей, міжнароднае становішча. Газеты паведамлялі аб гераізме савецкіх воінаў на франтах, баявой дзейнасці партызан і падпольшчыкаў, самаадданай працы рабочых, сялян, інтэлігенцыі ў савецкім тыле.

Падпольны друк Беларусі ў гады Вялікай Айчынай вайны адыграў выключную ролю ў разгортванні ўсенароднай барацьбы супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Ён пабуджаў народных месціцаў да дзеяння, бязлітаснай расправы з акупантамі за ўчыненыя злачынствы, пераконваў жыхароў акупаваных тэрыторый у актыўным супраціўленні ворагу, умацоўваў веру ў перамогу над ім.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Беларусь у Вялікай Айчынай вайне. 1941–1945. Энцыклапедыя. Мінск: БелСЭ, 1990. 680 с.
2. Гардзіцкі А. К. Пісьменнікі Савецкай Беларусі: Кароткі даведнік / Склад. А. Гардзіцкі. Мінск: Маст. літ., 1981. 407 с.